

KORACI DO EKOZNAKA ZA LJEKOVITO I AROMATIČNO BILJE

STEPS TO THE ECO-LABEL FOR THERAPEUTICAL HERBS AND AROMATIC PLANTS

Jadranka ROŠA*

SAŽETAK: Raznolika reljefna i klimatska oblička doprinijela su razvoju velikog broja različitih biljnih vrsta u Republici Hrvatskoj. Ljekovito i aromatično bilje oduvijek je imalo važnu ulogu u narodnoj medicini. U posljednje vrijeme raste zanimanje za sakupljanje i proizvodnju ljekovitog i aromatičnoga bilja, što je posljedica razvoja ekološke svijesti o potrebi zaštite okoliša i zdravlja. Oko 170 vrsta ljekovitog i aromatičnoga bilja sakuplja se ili proizvodi u Hrvatskoj. Prirodni, geografski i pedološki uvjeti osiguravaju uspješan samonikli rast, kao i uzgoj aromatičnog i ljekovitog bilja. Međutim, posebnu vrijednost imaju samo biljke koje su uzgojene na ekološkim načelima, kao i one koje su sakupljene u području u čijoj blizini nema nekog izvora onečišćenja i gdje nisu primjenjivana kemijskim sredstva zaštite. Republika Hrvatska ima veliku vrijednost u dobro očuvanom okolišu i biološkoj raznolikosti, a ljekovito i aromatično bilje je izuzetno vrijedan ekološki proizvod.

Glavne riječi: aromatično i ljekovito bilje, ekoznak, ekološka proizvodnja, biološka raznolikost, Hrvatska

UVOD – Introduction

Zbog svog raznolikog podneblja u Republici Hrvatskoj raste velik broj ljekovitih i aromatičnih biljaka. (Ljekovita svojstva mnogih biljaka bila su poznata još u antičko doba).

Najveći broj takvih biljaka raste u priobalju i na otocima koji pripadaju mediteranskom području. Posebno se ističe dalmatinski crni bor (*Pinus nigra* J:F: Arnold spp. *dalmatica* Vis.), lovor (*Laurus nobilis* L.), ružmarin (*Rosmarinus officinalis* L.), kadulja (*Salvia officinalis* L.), smilje (*Helichrysum italicum* Guss.), divlja majčina dušica (*Thymus serpyllum* L.) primorski vrisak (*Satureja montana* L.), lavanda (*Lavandula angustifolia* Mill.) i mnoge druge kojima naše priobalje obiluje. Te biljke proizvode eterična ulja, čiji aerosoli posebno utječu na kvalitetu zraka. Provedena istraživanja pokazala su da povoljan omjer eteričnog ulja i morskog ae-

rosola daje posebnu kvalitetu zraka (Pepeljnjak i dr. 2009). Nastavkom istraživanja mikrobiološkog stanja zraka i usporedbom s kontinentalnom mikroflorom, utvrđeno je da je broj mikroorganizama u zraku priobalja manji i da je zrak manje opterećen sporama plijesni i mikrobima, u odnosu na sveukupnu mikrofloru kontinentalnog područja (Pepeljnjak, 2009).

U kontinentalnom dijelu Hrvatske nezaobilazna je bijela imela (*Viscum album* L.), maslačak (*Taraxacum officinale* Web.), stolisnik (*Achillea millefolium* L.), velelisna lipa (*Tillia platyphyllos* Scop.) i mnoge druge vrste.

U Hrvatskoj se danas uzgaja i prikuplja oko 170 vrsta ljekovitog i aromatičnoga bilja (Grlić, 1980). U novije vrijeme raste broj uzgajivača različitog ljekovitog i aromatičnog bilja i ekoznak daje dodatno jamstvo potrošaču da kod uzgoja nije upotrijebljeno umjetno gnojivo, niti kemijsko sredstvo zaštite. Ukoliko se radi o biljkama sakupljenim iz prirode, iste su također kontrolirane u okruženju kakvom su ubrane. Ekoznak jamči kvalitetu proizvoda i zaštitu okoliša.

* Dr. sc. Jadranka Roša, Hrvatske šume d.o.o., Nadzorna stanica za ekološku proizvodnju, Vukotinovića 2, 10000 Zagreb,
E-mail: jadranka.rosa@hrsume.hr



Slika 1. Lavanda (*Lavandula angustifolia*)
Figure 1 (*Lavandula angustifolia* Mill.)



Slika 2. Stolisnik (*Achillea millefolium*)
Figure 2 (*Achillea millefolium* L.)

EKOLOŠKA PROIZVODNJA – Ecological production

Ekološka proizvodnja je poseban sustav održivog gospodarstva u poljoprivredi i šumarstvu koji obuhvaća uzgoj bilja i životinja, proizvodnju hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, uključujući sve ekološki i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode. Njena svrha je zaštita zdravlja i života ljudi, zaštita prirode i okoliša i zaštita proizvođača.

Ljekovito i aromatično bilje ima posebno mjesto u ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji. Iskorištavanje ljekovitoga bilja u medicinske svrhe zahtijeva proizvode koji nisu onečišćeni pesticidima i različitim reziduama, te nisu u vezi s genetski modificiranim organizmima. Za ljekovitim biljem ne zaostaje ni aromatično bilje. Njegove aktivne mirisne tvari primjenjuju se u prehrambenoj industriji, industriji mirisa i sapuna ili ih ljudi konzumiraju u svježem stanju. Često iste biljne vrste imaju i ljekovita i aromatična svojstva, i zbog toga ih je teško odvajati.

1.1 Prvi korak do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja

The first step to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants

Ekološka proizvodnja ljekovitog i aromatičnoga bilja određena je Zakonom o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i Pravilnikom o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i proizvodnji biljnih proizvoda, a dobiveni proizvodi certificiraju se i nose znak "ekoproizvod".

Usklađivanjem ekoloških i ekonomskih načela postoje održive osnove razvoja tog oblika proizvodnje ljekovitog i aromatičnoga bilja. Povećanje ekološke proizvodnje sirovina i kvalitetnih prerađevina znatno uključuje ljekovito i aromatično bilje, a navedena načela odnose se na racionalno iskorištavanje i zaštitu prirodnih resursa, povećanje zaposlenosti, osiguravanje izvoza te druge oblike međunarodne suradnje radi povećanja proizvodnje i poboljšanja kvalitete proizvoda.

Da bi neki proizvod bio potvrđen kao ekološki, mora ispunjavati sve kriterije propisane posebnim zakonima navedenim u dodacima. Postupak ishođenja ekoznaka može se podijeliti u nekoliko koraka.

Koraci do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnoga bilja dijele se u dvije kategorije (Pohajda i dr. 2009).

1. Koraci do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnoga bilja – *Steps to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants.*
2. Koraci do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova – *Steps to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products.*

Ekološkom proizvodnjom ljekovitog i aromatičnoga bilja nastoji se održati biološka raznolikost očuvanjem samoniklih biljnih vrsta, korisnih kukaca, ptica i druge faune, koja održava stabilnost prirodnih staništa.

Nakon upoznavanja sa zakonskom regulativom koja regulira ekološku poljoprivrednu proizvodnju i preradu, potrebno je osigurati odgovarajuće uvjete uzgoja ljekovitog i aromatičnoga bilja, a proizvodne parcele moraju biti udaljene najmanje 50 m od prometnice opterećenja 100 vozila po satu ili 10 vozila u minuti. Ako su osigurane živice ili neke druge vrste ograda najniže visine 1,5 m, udaljenost nasada ljekovitog i aromatičnoga bilja od prometnice može biti manja, a najmanje iznositi 20 m.

1.2. Dugi korak do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja

The second step to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants

Obavljanje prvog stručnog nadzora širega područja gdje se biljke sakupljaju ili uzgajaju, osnova je za utvrđivanje ekološkog proizvoda.

Nadzor ekološke poljoprivredne proizvodnje određen je Pravilnikom o stručnom nadzoru u ekološkoj proizvodnji. Za nadzor u Republici Hrvatskoj ovlašteno je pet nadzornih stanica.

Izborom jedne od navedenih nadzornih stanica njeni djelatnici obavljaju prvi stručni nadzor i izrađuju odgovarajući zapisnik i izvješće.

Ekološka proizvodnja ljekovitog i aromatičnog bilja uspostavlja se podizanjem novih nasada ljekovitog i aro-

matičnog bilja, ili prelaskom s konvencionalne proizvodnje na ekološku proizvodnju u već postojećim višegodišnjim nasadima ljekovitog i aromatičnog bilja. U tom slučaju nadzorna stanica odredit će prijelazno razdoblje, odnosno preusmjerenje koje može trajati od jedne do tri godine. Visina troškova stručnog nadzora određena je Pravilnikom o visini naknade troškova za provedbu stručnog nadzora nad ekološkom proizvodnjom i troškova utvrđivanja sukladnosti s temeljnim zahtjevima.

1.3. Treći korak do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja

The third step to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants

Proizvođač ljekovitog i aromatičnog bilja ponajprije treba biti upisan u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava. Zakonom o poljoprivredi propisano je ustrojavanje Upisnika seljačkih gospodarstava ili obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i Upisnika trgovačkih društava, zadruga i obrtnika u poljoprivredi. Upis u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava obavljaju uredi državne uprave pri županijama – službe za gospodarstvo i njihove ispostave. Nakon upisa u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, proizvođač ljekovitog i aromatičnog bilja za upis u Upisnik proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, treba podnijeti zahtjev sa zapisnikom nadzorne stanice za ekološku proizvodnju o obavljenom prvom stručnom nadzoru. Navedeni zahtjev i zapisnik podnosi se Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, a ustrojavanje ovog upisnika regulirano je Pravilnikom o uvjetima i načinu upisa u upisnike ekološke proizvodnje i prehrambenih proizvoda.

Uz zahtjev za upis u Upisnik prilažu se sljedeći prilozi:

1. Rješenje o upisu u registar za pravnu osobu, obrtnica ili rješenje o upisu u Upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava;
2. Izvadak iz zemljišne knjige i /ili ugovor o korištenju zemljišta i/ili izjava vlasnika zemlje o ustupanju zemljišta na korištenje kao dokaz o vlasništvu, odnosno pravu korištenja zemljišta, a za prerađivače ugovor o korištenju preradbenih kapaciteta;
3. Potvrdu pravne osobe ili izjavu proizvođača da je upoznat s propisima i pravilima ekološke proizvodnje, kao oblikom posebnog povjerenja između proizvođača i potrošača;
4. Zapisnik nadzorne stanice za ekološku proizvodnju o obavljenom prvom stručnom nadzoru;
5. Državni biljeg u iznosu 70,00 kuna.

Prilozi se podnose u izvorniku, prijepisu ili preslici.

1.4. Četvrti korak do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja

The fourth step to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants

Ekološka proizvodnja na poljoprivrednom gospodarstvu podliježe stručnom nadzoru u svim dijelovima proizvodnje, i to prema Pravilniku o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i u proizvodnji biljnih proizvoda.

Prema Pravilniku o preradi u ekološkoj proizvodnji i u preradi ekoloških proizvoda namijenjenih ljudskoj i životinjskoj prehrani, upotrebljavaju se pomoćne tvari i ostali proizvodi nepoljoprivrednoga podrijetla te proizvodi poljoprivrednoga podrijetla koji nisu ekološki proizvedeni, a obuhvaćaju sastojke, aditive i pomoćne tvari koje je dopušteno rabiti u preradi namirnica, osim za vino, a sastoje se od jednog ili više sastojaka biljnoga podrijetla i primijenjuju se sukladno važećim propisima o proizvodnji namirnica.

Ekološki proizvod mora biti propisano označen da se ne bi pomiješao ili zamijenio s drugim (konvencionalnim) proizvodom.

Proizvođač ljekovitog i aromatičnog bilja dužan je voditi zapise o proizvodnji i knjigovodstvo temeljeno na upisima i/ili potvrdama na osnovi kojih nadzorna stanica može provjeravati podrijetlo, vrstu i količinu svih kupljenih i rabljenih materijala te njihovu uporabu.

Nakon svakog obavljenog stručnog nadzora, nadzorna stanica mora dostaviti izvješće pravnoj osobi za provedbu postupka potvrđivanja, a godišnje izvješće Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja.

1.5. Peti korak do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja

The fifth step to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants

Postupak potvrđivanja sljedeći je korak nakon provedenog obvezatnog stručnog nadzora nad ekološkom proizvodnjom ljekovitog i aromatičnoga bilja. Potvrđnicu izdaje pravna osoba za provedbu postupka potvrđivanja.

Potvrđnica (certifikat) je isprava kojom ovlaštena pravna osoba za provedbu postupka potvrđivanja (certifikacije) u ekološkoj proizvodnji potvrđuje da su proizvodnja, proces ili usluga na proizvodnoj jedinici u ekološkoj proizvodnji sukladni s propisanim temeljnim zahtjevima za ekološku proizvodnju.

Postupak potvrđivanja sukladnosti temelji se na zapisnicima o obavljenom stručnom nadzoru nadzornih stanica i pripadajućoj dokumentaciji ispitnog laboratorija.

Kao ekološki proizvod može se deklarirati proizvod za kojega vrijede sljedeći uvjeti: da je proizveden u ekološkoj proizvodnji nad kojim je proveden obvezatni stručni nadzor, ako obilježavanje sadrži ime i/ili broj koda nadzorne stanice ili propisani “znak” (markicu ili tekst) ekološke proizvodnje.

Za neprerađene poljoprivredne proizvode:

- ako se oznaka jasno odnosi na poljoprivrednu proizvodnju,
- ako se prema propisima ekološke proizvodnje proizvodilo ili ako se na sukladan način proizvedeno uvezlo iz drugih zemalja.

Pravilnikom o preradi, pakiranju, prijevozu i skladištenju ekoloških proizvoda propisana su i opća pravila proizvodnje prerađene hrane, tako da između stalog stoji da se proizvodnja prerađene ekološke hrane provodi odvojeno u vremenu ili prostoru od hrane koja

nije ekološka, dok se na sastav ekološki prerađene hrane primjenjuju sljedeći uvjeti:

- proizvod se proizvodi uglavnom od sastojaka poljoprivrednog podrijetla, a pri utvrđivanju istih, dodana voda i kuhinjska sol ne uzima se u obzir;
- aditivi, voda, sol, pomoćne tvari, poboljšivači arome, mikroorganizmi i enzimi, minerali, elementi u tragovima, vitamini, kao i aminokiseline i ostale hranjive tvari mogu se koristiti za posebne prehrabene potrebe, ukoliko su na popisu određenog Pravilnika;
- poljoprivredni sastojci iz proizvodnje koja nije ekološka mogu se koristiti samo ako su odobreni za uporabu u ekološkoj proizvodnji u skladu s Prilozima iz Pravilnika;
- ekološki sastojak ne smije istovremeno biti prisutan u proizvodu zajedno sa sastojkom iste vrste iz konvencionalne proizvodnje ili proizvodnje u prijelaznom razdoblju;
- hrana proizvedena iz sastojaka u prijelaznom razdoblju mora sadržavati samo jedan sastojak poljoprivrednog podrijetla.

Nije dozvoljeno koristiti tvari i postupke koji ponovno uspostavljaju svojstva izgubljena u preradi i skladištenju ekološke hrane, a ispravljaju posljedice nemara u preradi tih proizvoda ili mogu na drugi način dovesti u sumnju ekološku prirodu proizvoda.

U preradi ekološke hrane s izuzetkom vina mogu se koristiti samo tvari navedene u posebnom Prilogu I. Pravilnika o preradi, pakiranju, prijevozu i skladištenju ekoloških proizvoda, a mogu se koristiti i poljoprivredni sastojci koji nisu ekološki, ukoliko su navedeni u Prilogu Pravilnika.

1.6. Šesti korak do ekoznaka za proizvodnju ljekovitog i aromatičnog bilja

The sixth step to the eco-label for production of therapeutical herbs and aromatic plants

Postupak dobivanja potvrđnice preduvjet je za korištenje znaka “ekoproizvod”. Prema Pravilniku o deklaraciji i označavanju ekoloških proizvoda, ekološki poljoprivredni proizvođač nakon dobivanja potvrđnice stječe uvjete i pravo na uporabu znaka “ekoproizvod” za jednu proizvodnu godinu.

Nanošenjem znaka “ekoproizvod” jamči se da je proizvod bio stručno nadziran i da je potvrđen na propisan način, te da je za njega izdana potvrđnica o sukladnosti s temeljnim zahtjevima za ekološku proizvodnju.

Znak “ekoproizvod” nanosi se na prednju naljepnicu ili neposredno iznad prednje naljepnice proizvoda tako da je vidljiv, čitljiv i neizbrisiv, a nanosi se utiskivanjem, otiskivanjem bojom koja se ne može izbrisati, naljepnicom ili privjesnicom. Ako proizvođač koristi i privjesnicu, znak se mora nanijeti na nju.



Slika 3. Znak za hrvatski „ekoproizvod“
Figure 3 Croatian eco-label

Znak “ekoproizvod” okruglog je oblika, zelene boje, otisnut na bijeloj podlozi. Veličina znaka na proizvodi-ma varira ovisno o veličini ekoloških proizvoda.

Za ispitivanje ekoproizvoda nadležni su za tu svrhu posebno ovlaštene laboratoriji.

Ljekovito i aromatično bilje i njihovi proizvodi podliježu laboratorijskoj analizi. Za kvalitetu ljekovitog i aromatičnog bilja od izuzetne važnosti je način njegovog sušenja. Taj postupak je reguliran Pravilnikom o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i proizvodnji biljnih proizvoda. Ispravan način sušenja ljekovitog i aromatičnog bilja katkad je teži nego njegova proizvodnja. Radi po-

stizanja kvalitetnih proizvoda i očuvanja esencijalnih svojstava sušenog ljekovitog i aromatičnoga bilja, vrlo je važno nakon branja bilje što prije staviti na sušenje. Temperatura sušenja ovisi o sadržaju i sastavu eteričnog ulja. Začinsko bilje koje sadrži eterična ulja suše se na temperaturi nižoj od 40 °C. Ljekovito i začinsko bilje s glikozidima, alkaloidima i bilje sa sluzima suši se na temperaturi višoj od 40 °C.

Aromatične i ljekovite biljke koje pri sušenju utječu jedna na drugu ne smiju se istovremeno sušiti u istim sušionicama (Š i l j e š i dr. 1992).

2. Koraci do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

Steps to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Prema Zakonu o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i samoniklo bilje može biti dio ekološke proizvodnje.

Sakupljanje samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samonikloga bilja i šumskih plodova postupak je u kojemu se samonikle biljke i njihovi dijelovi sakupljaju radi prerade, trgovine i drugoga prometa. Samonikle biljke su one biljke koje rastu u prirodi bez neposrednog ljudskog utjecaja, a što je definirano Zakonom o zaštiti prirode.

Sakupljanje samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja, ostaloga samoniklog bilja i šumskih plodova, određeno je Pravilnikom o skupljanju samoniklih biljaka u svrhu prerade, trgovine i drugog prometa, Zakonom o šumama te Pravilnikom o uređivanju šuma.

Osim tvrtki ovlaštenih za sakupljanje samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova, šumske plodove mogu sakupljati i poljoprivredni proizvođači odnosno lokalno stanovništvo za vlastite potrebe.

Komercijalni sakupljači ljekovitog i aromatičnog bilja najvećim su dijelom proizvođači ljekovitoga bilja, koji ponudu svojih proizvoda dopunjuju samoniklim biljkama za spravljanje mješavina ljekovitog bilja u ča-

jevima, tinkturama, mastima i sl. U tom slučaju potrebno je slijediti navedene korake do ekoznaka kako je navedeno za proizvodnju ljekovitoga bilja, a nakon toga provesti postupak kojim treba zadovoljiti uvjete za sakupljača.

U iznimnim slučajevima, ako se obavlja samo sakupljanje ljekovitog i aromatičnoga bilja bez vlastite proizvodnje, cijeli postupak provodi se tako da se prvo zadovolje uvjeti koji se odnose na sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, a onda se provode navedeni koraci za stjecanje ekoznaka.

Samoniklo bilje ili dijelovi biljaka koji se koriste u medicinske svrhe su cvijet, list, stabljika, korijen, podzemna stabljika, kora ljekovitog i aromatičnog drveća ili grmlja te bilja za koje ne postoji zabrana sakupljanja.

Šumski plodovi kao što su kesteni, orasi, lješnjaci i razno divlje voće, te jestivi plodovi drugih biljaka također mogu nositi ekoznak, ako su sakupljeni u šumama koje nisu kemijski tretirane i u čijoj blizini nema izvora onečišćenja (Roša, 2009). Proizvodi za različite industrijske i druge svrhe, također mogu dobiti ekoznak.

2.1. Prvi korak do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

The first step to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Prvi korak koji je potrebno poduzeti prije sakupljanja samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova je kontaktiranje s vlasnikom zemljišta ili ovlaštenika. Skupljanje samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova dopušteno je samo uz suglasnost vlasnika ili ovlaštenika prava na zemljištu

ili u šumi, gdje će se obavljati skupljanje toga bilja ili plodova.

Za sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova plaćaju se naknade prema cjeniku vlasnika ili ovlaštenika.

2.2. Drugi korak do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

The second step to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Nakon izbora područja za sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja te šumskih plodova i dobivanja suglasnosti za sakupljanje od vlasnika zemljišta ili ovlaštenika, potrebno je kontaktirati s jednom od nadzornih stanica koja će utvrditi odgovara li to područje uvjetima koje je potrebno zadovoljiti da bi sakupljeni plodovi mogli dobiti ekoznak.

Ljekovito i aromatično bilje te sakupljeni šumski plodovi prema Zakonu o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda mogu biti njen dio. Nadzorna stanica će u tom slučaju utvrditi odgovara li područje s kojega se skuplja bilje uvjetima za ekološku proizvodnju. Tada vrijedi isti uvjet kao i za utvrđivanje

proizvodnih površina za ekološki uzgoj ljekovitog i aromatičnog bilja. Područja s kojih se skuplja ljekovito i aromatično bilje trebaju biti udaljena najmanje 50 m od prometnice opterećenja 100 vozila na sat ili 10 vozila u minuti. Ako postoje živice ili neke druge vrste ograda najniže 1,5 m visine, udaljenost područja s kojega se skuplja navedeno bilje od prometnice može biti manja, najmanje 20 m. Također je potrebno osigurati potvrdu od vlasnika ili ovlaštenika da područje nije tretirano kemijskim sredstvima u posljednje tri godine.

Ako su propisani uvjeti zadovoljeni, skupljano ljekovito i aromatično bilje te šumski plodovi moći će dobiti ekoznak.

2.3. Treći korak do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

The third step to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Za pravilno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja te šumskih plodova, prema Zakonu o zaštiti prirode vrlo je važno utvrditi nalaze li se biljne vrste koje

namjeravamo sakupljati na popisu zaštićenih i strogo zaštićenih biljnih vrsta.

2.4. Četvrti korak do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

The fourth step to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Za postupak sakupljanja zaštićenog samoniklog i aromatičnog bilja potrebno je dobiti odgovarajuće dopuštenje koje odgovarajućim rješenjem izdaje Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode. Dozvola se može dobiti samo za lokacije na kojima nisu ugrožene biljne vrste koje namjeravamo sakupljati.

Zahtjev za sakupljanje samoniklih biljaka treba sadržavati:

1. podatke o podnositelju zahtjeva
2. hrvatske i latinske nazive biljnih vrsta
3. nazive dijelova samoniklih biljaka
4. količinu koja se želi sakupljati
5. područje sakupljanja
6. način i pribor sakupljanja
7. namjena sakupljenog bilja

Podnositelj zahtjeva za pribavljanje dopuštenja dužan je uz zahtjev priložiti:

- dokaz o registriranoj djelatnosti za skupljanje samoniklih biljaka radi prerade, trgovine i drugoga prometa, odnosno o upisu u javni upisnik za pravne osobe, obrtnike, obiteljska poljoprivredna gospodarstva ili seljačka kućanstva;

- dokaz o vlasništvu zemljišta ili prethodnu suglasnost vlasnika zemljišta ili ovlaštenika prava na prirodnom dobrima.

Zahtjevu za skupljanje samoniklih biljaka prilažu se državni biljezi u vrijednosti 70,00 kuna.

U nacionalnim parkovima, kao i u strogim i posebnim rezervatima, zabranjeno je sakupljanje svih biljnih vrsta, sakupljanje samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja te šumskih plodova.

U parkovima prirode dopušteno je sakupljanje svih biljnih vrsta, sakupljanje samoniklog ljekovitog i aromatičnog bilja te šumskih plodova, uz prethodnu suglasnost javnih ustanova koje upravljaju tim zaštićenim područjima.

2.5. Peti korak do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

The fifth step to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Ako Uprava za zaštitu prirode Ministarstva kulture utvrdi da su uvjeti za dobivanje dozvole za sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova zadovoljeni, izdat će **rješenje** kojim se omogućava sakupljanje bilja i plodova. Nakon toga

komercijalni sakupljač ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova dobit će **iskaznicu** koja će biti potvrda za obavljanje poslova sakupljanja tog bilja i plodova pri mogućoj inspekcij-skoj kontroli.

2.6. Šesti korak do ekoznaka za komercijalno sakupljanje ljekovitog i aromatičnog bilja, ostalog samoniklog bilja i šumskih plodova

The sixth step to the eco-label for commercial collecting of therapeutical herbs and aromatic plants, other wild plants and forests products

Prilikom sakupljanja ljekovitog i aromatičnog bilja te šumskih plodova potrebno je uzeti u obzir očuvanje postojeće biološke i krajobrazne raznolikosti, sustave zaštite prirodnih vrijednosti radi očuvanja njihovih svojstava, održivo korištenje prirodnih dobara za dobrobit sadašnjih i budućih naraštaja.

Nekontrolirano ubiranje samoniklog bilja i šumskih plodova može izazvati znatne štete, a krajnja posljedica može biti potpuni nestanak postojećih biljnih vrsta.

Prema Zakonu o zaštiti prirode, zaštita prirode pravo je i obveza svake fizičke i pravne osobe.

Samonikle biljke mogu se sakupljati uz obvezno pridržavanje sljedećih mjera zaštite:

- na jednom nalazištu može se sakupljati najviše dvije trećine biljnog fonda,
- pri skupljanju samo određenih “nadzemnih” dijelova biljaka, rabi se isključivo tehnika rezanja, bez oštećivanja ostalih dijelova biljaka,
- prilikom branja ne smije se oštećivati neposredno stanište,
- jame nastale vađenjem podzemnih dijelova samoniklih biljaka moraju se ponovno zatrpati iskopanom zemljom.

Broj nadzora u jednoj godini ovisi o vrsti proizvodnje i vrsti biljaka koje se sakupljaju. Osim prvog stručnog nadzora najmanje jednom godišnje, nadzorna stanica obavlja sveobuhvatni pregled proizvodne jedinice. Vrsta analiza ovisi o vrsti i uvjetima proizvodnje. Ako nadzorna stanica posumnja u ispravnost ili vjerodostojnost određenog proizvoda, šalje uzorak na analizu.

Ako se analizom utvrdi da uzorak ne sadrži nedopuštena sredstva, troškove analize podmiruje nadzorna stanica. Ako se analizom potvrdi sumnja o uporabi nedopuštenih sredstava, troškove analize podmiruje proizvođač.

Ekološka proizvodnja uživa posebnu državnu potporu u obliku novčanih poticaja.

Pravo na izravna plaćanja stječu se od početka prijelaznog razdoblja u ekološkoj proizvodnji sukladno Zakonu o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Da bi ostvario pravo na poticajna sredstva, proizvođač mora imati 0,25 ha novo posađene nasade ljekovitog i aromatičnog bilja.

Veliki interes proizvođača potaknuo je pojedine županije da posebnim subvencijama potpomognu razvoj uzgoja ljekovitog i aromatičnog bilja. Svaka županija određuje visinu subvencije prema svojim mogućnostima.

Repromaterijal – materijal za reprodukciju ljekovitog i aromatičnog bilja treba potjecati iz ekološke proizvodnje. U ekološkoj poljoprivredi dopuštena je uporaba gnojiva i sredstava za poboljšanje tla, mineralnih gnojiva za dopunsku gnojidbu i aktivatora kompostiranja te propisan maksimalno dopušteni sadržaj teških metala i organskih onečišćenja u kompostu i organskim gnojivima, kao i sredstava za zaštitu bilja, mikroorganizama za biološko suzbijanje štetočinja, tvari koje je dopušteno rabiti u zamkama i dispenzerima, te drugih sredstava koja se tradicionalno rabe, a propisani su Pravilnikom o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i u proizvodnji biljnih proizvoda.

ZAKLJUČAK – Conclusion

Ljekovito i aromatično bilje sve više ulazi u uporabu, kako kroz različite oblike aromatskih pripravaka, tako i u različitim prehrambenim dodacima.

Posljedica nagle industrijalizacije u dvadesetom stoljeću dovela je do okoliša opterećenog različitim štetnim tvarima. Gotovo da nema mjesta na zemaljskoj

kugli gdje nisu pronađeni tragovi štetnih kemijskih tvari i spojeva. Količina štetnih plinova u zraku povećava se iz godine u godinu. Uz onečišćeni okoliš hrana iz konvencionalnog uzgoja dodatno je opteretila ljudski organizam štetnim kemijskim tvarima, što je doprinijelo povećanju broja oboljelih od malignih bolesti.

Usporedo s time, raste svijest ljudi o potrebi mijenjanja svojih životnih navika, a to uključuje povratak prirodi, njenoj zaštiti i prirodnom proizvodu.

Ljekovito i aromatično bilje postaje sve traženije i zbog toga ga treba posebno valorizirati i zaštititi. Njegovo korištenje nabolje se može potvrditi i kontrolirati kroz propise iz Zakona o ekološkoj proizvodnji. Ljekovito je samo ono bilje koje je ubrano ili uzgojeno u oko-

lišu neopterećenom različitim štetnim tvarima. Samo bilje uzgojeno na ekološkim načelima može biti korisno za zdravlje. Posebnu vrijednost ima samoniklo bilje koje sve više nalazi svoje mjesto u komercijalnoj uporabi.

Kupujući proizvode koji nose ekoznak, čuvamo tlo, vodu i biološku raznolikost. U nacionalnoj Strategiji održivog razvoja ekološka proizvodnja mora zauzimati posebno mjesto.

DODACI: Popisi Zakona i Pravilnika

Zakon o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (NN 12/01., NN 14/01., NN 79/07.)

Pravilnik o ekološkoj proizvodnji u uzgoju bilja i u proizvodnji biljnih proizvoda (NN 91/01., NN 10/07.);

Pravilnik o sustavu ocjenjivanja sukladnosti u ekološkoj proizvodnji (NN 91/01., NN 25/08.);

Pravilnika o preradi, pakiranju, prijevozu i skladištenju ekoloških proizvoda (NN 129/09.).

Pravilnik o ekološkoj proizvodnji životinjskih proizvoda (NN 13/02., NN 10/07.);

Pravilnik o vođenju baze podataka za poljoprivredni reprodukcijski materijal iz ekološke proizvodnje (NN 89/08.);

Pravilnik o deklaraciji i označavanju ekoloških proizvoda (NN 10/07.);

Pravilnik o sustavu ocjenjivanja sukladnosti u ekološkoj proizvodnji (NN 91/01., NN 25/08.);

Pravilnik o uvjetima i načinu upisa u upisnik ekološke proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (NN 13/02., NN 112/07.);

Pravilnik o stručnom nadzoru u ekološkoj proizvodnji (NN 13/02., NN 10/07., NN 62/08.);

Pravilnik o ekološkoj proizvodnji u preradi vlakana (NN 81/02.);

Pravilnik o visini naknade troškova za provedbu stručnog nadzora nad ekološkom proizvodnjom i troškova utvrđivanja sukladnosti s temeljnim zahtjevima (NN 41/08.);

Popis pravnih osoba za provedbu postupka potvrđivanja nad ekološkom proizvodnjom (NN 81/02., NN 15/04.);

Popis ovlaštenih laboratorija u ekološkoj proizvodnji (NN 81/02., NN 22/06., NN 10/07.);

Popis nadzornih stanica za obavljanje stručnog nadzora nad ekološkom proizvodnjom (NN 81/02., NN 15/04., NN 22/06.);

Popis pravnih i fizičkih osoba upisanih u Upisnik proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda (NN 68/03., NN 15/04., NN 32/05., NN 22/06., NN 10/07., NN 18/08.);

Popis pravnih i fizičkih osoba brisanih iz Upisnika proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda (NN 22/06., NN 18/08.);

Popis pravnih i fizičkih osoba upisanih u Upisnik uvoznika ekoloških proizvoda (NN 22/06., NN 10/07., NN 18/08.);

Zakon o državnoj potpori u poljoprivredi i ribarstvu (NN 87/02., NN 117/03., NN 82/04., NN 12/05., NN 85/06., NN 141/06., NN 134/07., NN 85/08.);

Pravilnik o načinu i uvjetima provedbe modela poticanja proizvodnje, modela potpore dohotku i programa očuvanja hrvatskih izvornih i zaštićenih pasmina (NN 11/03., NN 63/03., NN 86/03., NN 124/03., NN 159/03., NN 20/04., NN 42/04., NN 54/04., NN 91/04., NN 150/04., NN 133/07.);

Pravilnik o načinu i uvjetima provedbe modela poticanja proizvodnje (NN 17/07.).

Zakon o zaštiti prirode (NN 70/05.)

Pravilnik o skupljanju samoniklih biljaka u svrhu prerade, trgovine i drugog prometa (NN 100/04.).

Zakon o šumama (NN 140/05., NN 82/06.)

Pravilnik o uređivanju šuma (NN 52/94., NN 11/97., NN 111/06.).

LITERATURA – References

- Grlić, L.J., 1980: Samoniklo jestivo bilje, Prosvjeta Zagreb, ISBN: 90-5485-934-2.
- Pepeljnjak, S., 2009: Pregled antimikrobnog djelovanja eteričnih ulja bilja Hrvatske. U: Zdravlje, kultura, priroda, Zagreb, Ivanišević G. ur. Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, 13:34–39.
- Pepeljnjak, S, Šegvić, M. Klarić, 2009: Aromaterapija – hrvatski brand: antifungalno djelovanje aerosola eteričnih ulja, U: Prirodna lječilišta – hrvatski brand, Zagreb, Ivanišević G, ur. Akademija medicinskih znanosti Hrvatske. 14: 46–53.
- Pohajda, I., M. Ševar, J. Roša, M. Kovač, M. Kovač, 2009: Koraci do ekoznaka za ljekovito i aromatično bilje U: Katalenić I Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, Zagreb.
- Roša, J., 2009: Šuma – hrvatski ekološki brand. U: Ivanišević G, ur. Priroda, lječilišta – hrvatski brand. Zagreb: Akademija medicinskih znanosti Hrvatske., 14: 54–56.
- Šilješ, I., Đ. Grozdanić, I. Grgesina, 1992: Poznavanje, uzgoj i prerada ljekovitog bilja, Školska knjiga, Zagreb, ISBN: 86-03-00663-6.

SUMMARY: Diverse relief and various climatic features have influenced on development of great number of plants species in Croatia. A therapeutical herbs and aromatic plants has always played important role in traditional medicine. Recently there are growing interests in collecting and producing therapeutical herbs and aromatic plants, what is an effected by ecological approach and protecting of environment and health. About 170 therapeutical and aromatic plants are collected or producing in Croatia. Natural geographical and soil conditions in Croatia make possible successful growth health and aromatic plants. Only plants cultivated on ecological manner or collected from clean area without sources of pollution in their neighborhood have particular validity. Republic of Croatia has good condition related to protected area and biological diversity and lot of the therapeutical herbs and aromatic plants that are very valuable ecological products.

Key words: therapeutical herbs and aromatic plants, ecological label (eco-label), ecological production, biological diversity, Croatia